WIKIPÉDIA

Lett nyelv

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

A **lett nyelv** (lettül: *latviešu valoda*) Lettország hivatalos nyelve. Lettországban 1,4 millióan, az ország területén kívül mintegy 150 ezren beszélik anyanyelvként.

A lett nyelv az indoeurópai nyelvcsalád *balti* csoportjába, azon belül a kelet-balti alcsoportba tartozik; sem a germán, sem a szláv nyelvek közé nem sorolható. Legközelebbi és egyetlen élő rokona a litván nyelv, amelytől azonban a szókincse oly mértékben eltér, hogy nem értik meg egymást a beszélők.

A lett ragozó nyelv több analitikus formával, három nyelvjárással és germán szintaktikus hatásokkal rendelkezik. Ez utóbbi oka a 12. századtól a második világháború végéig tartó erős német hatás (a Német Lovagrend uralma, a századokig fennálló livóniai német városok és azok polgársága, a német területekkel való szoros kapcsolatok). Két nyelvtani nemet különböztet meg, hím- és nőnemet. A névszóknak hagyományosan 7 esete van: alany, birtokos, részes, tárgy, eszközhatározói, helyhatározói és megszólító. Ugyanakkor ebből már csak ötöt tartanak számon valódi esetként, ugyanis az insztrumentálisz egybeesett egyes számban a tárgyesettel, többes számban pedig a datívusszal. A vokatívusz pedig sok esetben megegyezik a nominatívusszal vagy jelöletlen marad.

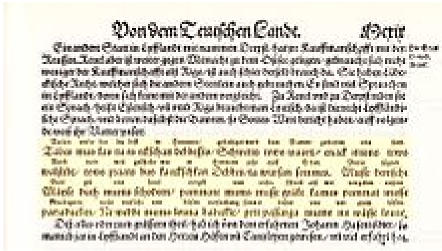
Lett	
Latviešu valoda	
Beszélik	Lettország
Terület	Észak-Európa
Beszélők száma	1,6 millió (+1,5 millió második nyelvként)[forrás?] fő
Nyelvcsalád	Indoeurópai nyelvcsalád balti-szláv nyelvek balti nyelvek keleti balti **lett nyelv**
Írásrendszer	Latin írás
Hivatalos állapot	
Hivatalos	Lettország Európai Unió
Nyelvkódok	
ISO 639-1	`lv`
ISO 639-2	`lav`

A Wikimédia Commons tartalmaz *Latviešu valoda* témájú médiaállományokat.

Tartalomjegyzék

Besorolás

A lett az indoeurópai nyelvek külön ágát alkotó balti nyelvek közül az egyik élő nyelv (a másik a legközelebbi rokona, a litván). A lettet és a litvánt tartják a legarchaikusabbnak az élő indoeurópai nyelvek közül, vagyis ezek állnak a legközelebb a nyelvcsalád közös őséhez, az indoeurópai alapnyelvhez. Legközelebbi élő rokonaik a szláv és a germán nyelvek.

A Miatyánk lett nyelven (Sebastian Münster *Cosmographey* című könyvéből 1588)

Írás

- Egykor a lett helyesírás a német rendszeren alapult. A 20. század elején ezt leváltotta a mai, a letthez jobban alkalmazható változat. Napjainkban a lett ábécé 33 betűből áll:

A Ā B C Č D E Ē F G Ģ H I Ī J K Ķ L Ļ M N Ņ O P R S Š T U Ū V Z Ž
a ā b c č d e ē f g ģ h i ī j k ķ l ļ m n ņ o p r s š t u ū v z ž

- A magánhanzgók hosszúságának jelentésmegkülönböztető szerepe is lehet (pl: *ja* - ha, *jā* - igen).
- Az eltérő hangértékű betűk: ģ = magyar *gy* hang, ķ = magyar *ty* hang, ņ = magyar *ny* hang, ļ = lágyan ejtett *l* hang (palóc *ly* hang, a sztenderd magyarból eltűnt).
- Az *e* és *o* betűket kétféleképpen ejtik, amit írásban nem jelölnek (kivéve néhány nyelvkönyvben egy alulpontozással).
- Az *e* betűt ejthetik úgy mint a magyar *e* hangot (pl.: *tu esi* - te vagy, ejtsd: *tu eszi*), de úgy is mint egy rövid *á* hangot, tulajdonképpen egy nyílt *e* hang (pl.: *es esmu* - én vagyok, ejtsd: esz ászmu*)*.
- Az *o* betűt is kétféleképpen ejtik. A régebbi lett eredetű szavakban az *o* hang egyfajta *uo* diftongusként hangzik, kis *á* mellékhanggal (pl.: *Ļoti patīkami* - Örvendek, ejtsd: *Ļuoti patíkami*). Az újabb keletű jövevényszavakban pedig a magyarhoz is hasonló *o* hangként (mint monoftongus) ejtik (pl.: *kino* - mozi, ejtsd: *kino*).

A lett nyelv főbb nyelvjárásai

Nyelvtan

- A lett nyelvben a hangsúly szinte mindig az első szótagra esik, kevés kivételtől eltekintve (pl.: lab*rīt*, lab*dien*, pal*dies*).
- A lett nyelvben nincs névelő. Ugyanakkor megvannak a módjai a határozottság jelölésének, például melléknevek vagy sorszámok esetén (pl.: *pirmajā stavā* - az első emeleten, *lielais zilonis* - egy/a nagy elefánt).

Főnévragozás

- A lett főnevek hímneműek vagy nőneműek lehetnek. Három-három ragozást különböztetünk meg a főnevek végződésének függvényében.
- A hímnemű főnevek lehetnek *-s* vagy *-š* végűek (pl.: *galds* - asztal, *ceļš* - út); vagy *-is* végűek (pl.: *brālis* - fiútestvér), illetve ide tartozik néhány *-s* végű hímnemű főnév is (pl.: *ūdens* - víz, *rudens* - ősz, stb.) továbbá *-us* végűek, ide relatíve kevés főnév tartozik (pl.: *alus* - sör, *tirgus* - piac).
- A nőnemű főnevek *-a* vagy *-e* végűek(pl.: *māja* - ház, *ģimene* - család). Csupán néhány nőnemű főnévnek van *-s* végződése (pl.: *nakts* - éjszaka).
- A hímnemű főnevek ragozását az alábbi táblázatok mutatják be:

I. ragozás: *-s*; *-š*

	Egyes szám	**Többes szám**
Nominatīvs	*-s*; *-š*	*-i*
Genitīvs	*-a*	*-u*
Datīvs	*-am*	*-iem*
Akuzatīvs	*-u*	*-us*
Lokatīvs	*-ā*	*-os*

II. ragozás: *-is*; *-s*

	Egyes szám	**Többes szám**
Nominatīvs	*-is*; *-s*	*-(j)i*
Genitīvs	*-(j)a*; *-s*	*-(j)u*
Datīvs	*-im*	*-(j)iem*
Akuzatīvs	*-i*	*-(j)us*
Lokatīvs	*-ā*	*-(j)os*

- A *(j)* hang a végződés előtti lágyítást hivatott jelölni, pl.: *brālis - brāļa*; az ide tartozó kivételek közül (mint pl.: *rudens*, *ūdens* nem lágyulnak egyes szám birtokos esetben) csak a *suns* (kutya) lágyul meg egyes szám birtokos esetben is *suņa*.

III. ragozás: *-us*

	Egyes szám	**Többes szám**
Nominatīvs	*-us*	*-i*
Genitīvs	*-us*	*-u*
Datīvs	*-um*	*-iem*
Akuzatīvs	*-u*	*-us*
Lokatīvs	*-ū*	*-os*

- A nőnemű főnevek ragozását az alábbi táblázatok mutatják be:

IV. ragozás: *-a*

	Egyes szám	**Többes szám**
Nominatīvs	*-a*	*-as*
Genitīvs	*-as*	*-u*
Datīvs	*-ai*	*-ām*
Akuzatīvs	*-u*	*-as*
Lokatīvs	*-ā*	*-ās*

V. ragozás: *-e*

	Egyes szám	**Többes szám**
Nominatīvs	*-e*	*-es*
Genitīvs	*-es*	*-u*
Datīvs	*-ei*	*-ēm*
Akuzatīvs	*-i*	*-es*
Lokatīvs	*-ē*	*-ēs*

VI. ragozás: *-s*

	Egyes szám	**Többes szám**
Nominatīvs	*-s*	*-is*
Genitīvs	*-s*	*-(j)u*
Datīvs	*-ij*	*-īm*
Akuzatīvs	*-i*	*-is*
Lokatīvs	*-ī*	*-īs*

- A *(j)* ismét csak a bekövetkező lágyításokat hivatott jelölni, pl.: *nakts - nakšu*
- A főnévragozás során végbemenő mássalhangzó-változásokat az alábbi táblázatban foglaljuk össze:

változás	példa
p – pj	upe - upju *folyó*
b – bj	gulbis – gulbju *hattyú*
m - mj	zeme – zemju *föld*
v - vj	dzērve – dzērvju *daru*
l – ļ	brālis – brāļu *fiútestvér*
n – ņ	dvīnis – dvīņu *iker*
ll – ļļ	lelle – leļļu *baba*
nn – ņņ	pinne – piņņu *pattanás*
ln – ļņ	vilnis – viļņu *hullám*
sl – šļ	kāpslis – kāpšļu *kengyel*
zl – žļ	zizlis – zižļu *gumibot*
sn – šņ	krāsns – krāšņu *tűzhely*
zn – žņ	zvaigzne – zvaigžņu *csillag*
st – š	rīkste – rīkšu *pálca*
s – š	lasis – lašu *lazac*
t – š	nakts – nakšu *éjszaka*
z – ž	vāze – vāžu *váza*
d – ž	briedis – briežu *szarvas*
c – č	lācis – lāču *medve*
dz – dž	dadzis – dadžis / bogáncs

- Az eszközhatározós esetet (insztrumentálisz-t) az *ar* - val/vel elöljárószóval és az azt követő főnév tárgyesetével képezzük, pl.: *Es braucu ar mašīnu.* - Autóval utazom.
- A megszólító esetet a mai nyelvkönyvek már nem tárgyalják külön esetként. A megszólító eset többes számban mindig egybeesik az alanyeset végződésével.
- A megszólító eset egyes számban legtöbbször megegyezik az alanyesettel az I.,IV.,V. és VI. típusú ragozásba tartozó főneveknél (pl.: *Mans dēls!* - Fiam!). Ez nem vonatkozik a személynevekre, ahol a vokatívuszban álló személynév jelöletlen, pl.: *Gūnars* - *Gūnar!*, *Jānis* - *Jāni!*.
- A II. és III. ragozási típusba tartozó főnevek vokatívusza megegyezik a tárgyeset végződésével (pl.: *mans brāli!* - fivérem!).
- A vokatívuszban gyakran előfordul, hogy a kicsinyítő képzős, becéző szavaknak is jelöletlen a vokatívusza (pl.: *Māmiņ!* - Anyuka!), illetve több főnévnek van párhuzamosan több is, pl.: *tēvs!* vagy *tēv!*, *māte!* vagy *māt!*, stb.

Főnevek képzése

- A lett nyelvben nagyon gyakori a főnevek képzése a különböző képzők segítségével. Főnév képezhető másik főnévből, igéből, melléknévből, számnévből, határozószóból is. Ezek közül a leggyakrabban használtakat lentebb foglaljuk össze:
  - főnévből: *-nieks/niece* pl.: *galds* (asztal) - *galdnieks* (asztalos); *-ājs/ējs* pl.: *skola* (iskola) - *skolotājs* (tanár), *pārdot* (eladni) - *pārdevējs* (eladó).

    - melléknévből: *-ība* pl.: *jauns* (fiatal) - *jaunība* (fiatalság), *vesels* (egészséges) - *veselība* (egészség); *-ums* pl.: *kluss* (csendes) - *klusums* (csend).
    - igéből: *-šana* pl.: *zināt* (tudni) - *zināšana* (tudás), *pārdot* (eladni) - *pārdošana* (eladás).
    - határozószóból: *-ne* pl.: *tagad* (most) - *tagadne* (jelen idő).
- A főnevek képzésén belül az egyik leggyakrabban használt képzők a diminutívok, vagyis a kicsinyítő képzők. Ezek sokszor nem csak a szó becéző jellegét, hanem jelentését enyhén módosítva, annak egyfajta emfatikus jelleget is kölcsönöznek. A kicsinyítőképzők igen sokfélék és változatosak, ezek közül a leggyakrabban használtakat foglaljuk össze az alábbiakban.

Ragozási típus	Hímnem	Nőnem
-s/š, *-a*	dēl**iņš**	mās**iņa**
-is, *-e*	brāl**ītis**	up**īte**
-us, *-s*	alu**tiņš**	act**iņa**

- Egyes alakoknál mássalhangzó-változás mehet végbe, pl.: *cilvēks* - *cilvēciņš*, *sniegs* - *sniedziņš*, stb.
- Előfordul pár kivétel is, pl.: *sirds* - *sirsniņa*, *govs* - *gotiņa*, *nakts* - *naksiņa*.
- Ugyanakkor pár főnév a végződése ellenére NEM diminutívval képzett főnév, pl.: *kaimiņš* (szomszéd), *ciemiņš* (látogató).

Melléknevek

- A melléknevek - határozatlan - ragozása hímnemben megegyezik az első ragozással, nőnemben pedig a negyedik ragozással.
- A lett nyelvben lehetőség van a határozottság kifejezésére melléknevekkel, ekkor a mellékneveket az alapesettől eltérően ragozzuk, ezt az alábbi táblázatban foglaljuk össze:

	Hímnem, egyes szám	Hímnem, többes szám	Nőnem, egyes szám	Nőnem, többes szám
Nominatīvs	liel**ais**	liel**ie**	liel**ā**	liel**ās**
Genitīvs	liel**ā**	liel**o**	liel**ās**	liel**o**
Datīvs	liel**ajam**	liel**ajiem**	liel**ajai**	liel**ajām**
Akuzatīvs	liel**o**	liel**os**	liel**o**	liel**ās**
Lokatīvs	liel**ajā**	liel**ajos**	liel**ajā**	liel**ajās**

- A lett nyelvben is hasonlóan lehet fokozni a mellékneveket, akárcsak a magyarban. A melléknév határozatlan és határozott alakja is lehet alap-, közép- és felsőfokú. A melléknevek fokozását az alábbi táblázatokban foglaljuk össze:

	alapfok	középfok	felsőfok
Hímnem, egyes szám	liels	liel**āk**s	**vis**liel**āk**ais
Hímnem, többes szám	lieli	liel**āk**i	**vis**liel**āk**ie
Nőnem, egyes szám	liela	liel**āk**a	**vis**liel**āk**ā
Nőnem, többes szám	lielas	liel**āk**as	**vis**liel**āk**ās

- A felsőfokú melléknevekre jellemző, hogy legtöbbször határozott ragozásban használatosak.
- Az egyetlen rendhagyó alak a *daudz* (sok) szó alakjai: *daudz* - *vairāk* (több) - *visvairākais* (legtöbb).

- Összehasonlításkor a középfokú mellékneveket az alábbi szavakkal használják:
  - A *par* (-ról/ért) elöljárószóval amely után a főnév tárgyesetben áll, pl.: *brālis ir vecāks par māsu* - a báty idősebb a húgnál
  - A *nekā/kā* (mint) partikulával mely után a főnév alanyesetben áll. Előbbit állító, utóbbit tagadó összehasonlításkor használják, pl.: *brālis ir vecāks nekā māsa* - a báty idősebb a húgnál; vagy *māsa nav vecāka kā brālis* - a húg nem idősebb mint a báty.

Névmások

- A lett nyelvben hasonlóképpen a magyarhoz vannak személyes, birtokos, mutató, kérdő, vonatkozó, stb. névmások.
- A személyes névmások közül a *viņš*, *viņa* eredetileg mutató névmásokból alakultak ki, így ragozásuk a hímnem I. és a nőnem IV. ragozási típusa szerint alakul.
- Viszont az *es*, *tu*, *mēs* és *jūs* névmások nyelvtani szempontból közömbösek, ragozásuk eltér, ezt az alábbi táblázatban foglaljuk össze:

	es	tu	mēs	jūs
Genitīvs	manis	tevis	mūsu	jūsu
Datīvs	man	tev	mums	jums
Akuzatīvs	mani	tevi	mūs	jūs
Lokatīvs	manī	tevī	mūsos	jūsos

- Birtokos névmások külön nem tartoznak a harmadik személyhez (ezek a ragozásból jövő: *viņa/viņas/viņu alakok), illetve a többes szám első és második személyhez, ez utóbbiakhoz a személyes névmások megkövesedett genitívuszi formájával fejezik ki: 'mūsu, jūsu*.
- Ugyanakkor az egyes szám első és második személyhez tartozó külön alakok (*mans/mana* - enyém, *tavs/tava* - tied) a hímnem első és a nőnem negyedik ragozási típusa szerint kell ragozni, akárcsak a *savs/sava* (saját) birtokos névmást. Ez utóbbit akkor használatos ha a mondatban szereplő cselekvő személy és a birtokos személye ugyanaz.
- A lett nyelv mutató névmásai a: *šis/šī* - ez, *tas/tā* - az, *šāds/šāda* - ilyen, *tāds/tāda* - olyan. A mutató névmásokhoz tartoznak még a *viņš/viņa* is, ha nem személyre vonatkoznak és nem személyes névmásként lépnek fel. Habár a lett nyelvben ezek az alakok csak a távolabbi elhelyezkedés, vagy időszakasz jelölésére szolgálnak.
- A *šāds/šāda* és a *tāds/tāda* névmások a hímnemben az első, nőnemben a negyedik ragozási típusba tartoznak, ám a *šis/šī* és a *tas/tā* névmásoknak külön ragozása van, melyet az alábbi táblázatban foglalunk össze:

Egyes szám

	šis	tas	šī	tā
Genitīvs	šā/šī	tā	šās/šīs	tās
Datīvs	šim	tam	šai	tai
Akuzatīvs	šo	to	šo	to
Lokatīvs	šajā	tajā	šajā	tajā

Többes szám

	šie	**tie**	**šīs**	**tās**
Genitīvs	šo	to	šo	to
Datīvs	šiem	tiem	šīm	tām
Akuzatīvs	šos	tos	šīs	tās
Lokatīvs	šajos	tajos	šajās	tajās

- Kérdő névmások a *kas* (ki, mi), *kurš/kura* (melyik), *kāds/kāda* (milyen). A *kurš/kura* és *kāds/kāda* névmások a hímnem első és a nőnem negyedik ragozási típusa szerint ragozódik.
- A *kas* névmás nemben és számban nem változik, egyaránt vonatkozik mind élőlényekre, mind élettelen tárgyakra. A *kas* névmás alakjait alább foglaljuk össze:

	kas
Genitīvs	kā
Datīvs	kam
Akuzatīvs	ko
Lokatīvs	kur (kamī)

- A *kamī* alak már csak nyelvjárásokban létezik, az irodalmi nyelvben a *kur* kérdőszó szilárdult meg.
- A *kas* (ki, mi), *kurš/kura* (melyik), *kāds/kāda* (milyen) vonatkozó névmásokként is funkcionálhatnak, ha mellékmondat kezdődik velük, ragozásuk ilyenkor is a fentebb említett módon valósul meg.
- A lett nyelvben előforduló határozott névmások ragozása is a hímnem első és a nőnem negyedik ragozási típusa szerint ragozódik. Eeket a névmások a következők: *pats/pata/pati* (maga), *katrs/katra* (mindegyik), *ikkatrs/ikkatra* (mindenféle), *ikkurš/ikkura* (minden), *ikviens/ikviena* (bármelyik), *viss/visa* (mind). Ide sorolható még az *abi/abas* (mindkettő) szó is, melyet egyes nyelvkönyvek gyakran a számnevek közé sorolnak.
- A határozatlan névmásokhoz - a vonatkozó névmásokon kívül - tartoznak a *dažs/daža* (egyes, némely, valamely), *cits/cita* (más), *otrs/otra* (másik).
- A tagadó névmásokat a *ne-* prefixummal képzik, ezek a következők lehetnek *nekas* (semmi), *nekas cits* (semmi más), *it nekas* (egyáltalán semmi), *nekāds* (semmilyen), *neviens* (senki, egy sem). A *neviens/neviena* névmások jelentésükből adódóan csak egyes számban használatosak.

Igeragozás

- A lett nyelvben az igéket tövük illetve képzésük szerint három csoportra szokás bontani. Az első csoportba tartoznak azok az egyszótagból álló igék melyeknek ragozása rendkívül változatos, illetve gyakoriak a mássalhangzó-változások jelen időben. Álljon itt egy példa, az *ēst* (enni) ige:

	Egyes szám, jelen	**Többes szám, jelen**	**Egyes szám, múlt**	**Többes szám, múlt**	**Egyes szám, jövő**	**Többes szám, jövő**
Első személy	ēdu	ēdam	ēdu	ēdām	ēdīšu	ēdīsim
Második személy	ēd	ēdat	ēdi	ēdāt	ēdīsi	ēdīsit
Harmadik személy	ēd	ēd	ēda	ēda	ēdīs	ēdīs

- De gyakori még a *k:c* és *g:dz* változás (pl.: *braukt - braucu*), a zárt és nyílt *e,ē* váltakozása(pl.: jelen idő, nyílt *ē*-t ejtünk: *ēdu*, de zártat múltban: *ēdu*), a lágyítások elmaradása az egyes szám második személyű alakoknál (pl.: *es ceļu - tu cel*; *celt* - építeni); a magánhangzók kvantitása illetve egyéb változásai *i:ie/ē*, *u:ū* (pl.: *likt - lieku* helyezni; *pirkt - pērku* vásárolni); illetve a különböző szuffixumok betoldása *-st-*,*-j-*,*-n-* (pl.: *salt - salstu* fázni; *ļaut - ļauju* megengedni; *skriet - skrienu* futni).
- A második ragozási típusba az *ā*, *ē* és *o* tövű igék tartoznak, pl.: *runāt* - beszélni, *meklēt* - keresni, *gatavot* - készíteni, legjellemzőbb rájuk, hogy az egyes szám második személy és a harmadik személyű alakok jelen időben egyaránt jelöletlenek maradnak, egy példa:

	Egyes szám, jelen	**Többes szám, jelen**	**Egyes szám, múlt**	**Többes szám, múlt**	**Egyes szám, jövő**	**Többes szám, jövő**
Első személy	runāju	runājam	runāju	runājām	runāšu	runāsim
Második személy	runā	runājat	runāji	runājāt	runāsi	runāsit
Harmadik személy	runā	runā	runāja	runāja	runās	runās

- A harmadik csoportba tartozó igék két alcsoportra oszthatóak, az *-āt*, *-ēt* tövűekre (pl.: *gribēt* - akarni) illetve az *-īt*, *-ināt* tövű igékre (pl.: *lasīt* - olvsani, *zināt* - tudni), egy példa ragozásukra:

	Egyes szám, jelen	**Többes szám, jelen**	**Egyes szám, múlt**	**Többes szám, múlt**	**Egyes szám, jövő**	**Többes szám, jövő**
Első személy	gribu - zinu	gribam - zinām	gribēju - zināju	gribējām - zinājām	gribēšu - zināšu	gribēsim - zināsim
Második személy	gribi - zini	gribat - zināt	gribēji - zināji	gribējāt - zinājāt	gribēsi - zināsi	gribēsit - zināsit
Harmadik személy	grib - zina	grib - zina	gribēja - zināja	gribēja - zināja	gribēs - zinās	gribēs - zinās

- Ezen kívül vannak még visszaható igék is (pl.: *atpūsties* - pihenni) illetve olyan igék melyeknek normál és visszaható alakja is van (pl.: *mācīt* - tanítani, *mācīties* - tanulni; *mazgāt* - mosni, *mazgāties* - mosakodni).
- A visszaható igék ragozását az alábbi táblázatban foglaljuk össze:

	Egyes szám, jelen	Többes szám, jelen	Egyes szám, múlt	Többes szám, múlt	Egyes szám, jövő	Többes szám, jövő
Első személy	**-os**	**-amies**; **-āmies**	**-os**	**-āmies**	**-os**	**-imies**
Második személy	**-ies**	**-aties**; **-āties**	**-ies**	**-āties**	**-ies**	**-ities**
Harmadik személy	**-as**; **-ās**	**-ās**; **-ās**	**-ās**	**-ās**	**-ies**	**-ies**

- A lett igék ragozása E/3 és T/3 alakban azonosak.
- A létige *(būt)* ragozása rendhagyó:

	Egyes szám, jelen	Többes szám, jelen	Egyes szám, múlt	Többes szám, múlt	Egyes szám, jövő	Többes szám, jövő
1. személy	Es esmu	Mēs esam	Es biju	Mēs bijām	Es būšu	Mēs būsim
2. személy	Tu esi	Jūs esat	Tu biji	Jūs bijāt	Tu būsi	Jūs būsit
3. személy	Viņš/Viņa ir	Viņi/Viņas ir	Viņš/Viņa bija	Viņi/Viņas bija	Viņš/Viņa būs	Viņi/Viņas būs

- Ezenkívül még két rendhagyó ragozású ige található a lett nyelvben, a menni ige *(iet)* és az adni ige *(dot)*, ezek ragozása az alábbiak szerint történik:

	Egyes szám, jelen	Többes szám, jelen	Egyes szám, múlt	Többes szám, múlt	Egyes szám, jövő	Többes szám, jövő
1. személy	Es eju	Mēs ejam	Es gāju	Mēs gājām	Es iešu	Mēs iesim
2. személy	Tu ej	Jūs ejat	Tu gāji	Jūs gājāt	Tu iesu	Jūs iesit
3. személy	Viņš/Viņa iet	Viņi/Viņas iet	Viņš/Viņa gāja	Viņi/Viņas gāja	Viņš/Viņa ies	Viņi/Viņas ies

	Egyes szám, jelen	Többes szám, jelen	Egyes szám, múlt	Többes szám, múlt	Egyes szám, jövő	Többes szám, jövő
1. személy	Es dodu	Mēs dodam	Es devu	Mēs devām	Es došu	Mēs dosim
2. személy	Tu dod	Jūs dodat	Tu devi	Jūs devāt	Tu dosi	Jūs dosit
3. személy	Viņš/Viņa dod	Viņi/Viņas dod	Viņš/Viņa deva	Viņi/Viņas deva	Viņš/Viņa dos	Viņi/Viņas dos

- Az igék tagadását a megfelelően ragozott igealak elé tett *ne-* prefixummal képezzük, ami minden igére érvényes, egyetlen kivétel a *būt* - lenni ige 3. személyű alakja *ir* - van melyből *nav* - nincs lesz.
- Az igék képzésében igen fontos szerepet játszanak az igekötők, amelyek gyakran megváltoztatják, új jelentést adnak az igének. Az igekötők a következők lehetnek:

igekötő	jelentése	példa
aiz-	*el-*	aiziet - elmenni
ap-	*körül*	apiet - körüljárni
at-	*vissza*	atdot - visszaadni
ie-	*be-*	ienākt - bejönni
iz-	*ki-*	iziet - kimenni
no-	*le-*	noiet - lemenni
pa-	*mentén*	paiet - elmenni vmi mellett
pār-	*át-*	pāriet - átmenni
pie-	*oda-*	piebraukt - odautazni
sa-	*össze-*	sanākt - összegyűlni
uz-	*fel-,rá-*	uziet - felmenni

- Az igekötős igék általában egy már befejezett cselekvést fejeznek ki, pl.: *darīt* - csinálni, DE padarīt - megcsinálni; *lasīt* - olvasni, DE *izlasīt* - kiolvasni/elolvasni.
- A *ne-* tagadó prefixum ugyanúgy kapcsolható az igekötős igékhez is.

Igemódok

- A lett nyelvben öt igemód van, kijelentő, felszólító, feltételes, kötelező (debitívusz) és referatív mód.
- A felszólító mód általában jelen idejű cselekvést fejez ki és legtöbbször személyes névmás sem kapcsolódik hozzájuk.
- A felszólító mód egyes szám második (pl.: *nest* - *nes!* vidd!), többes szám harmadik személyű alakjai egybeesnek a jelen idejű, a többes szám első személyű alakja pedig az ige jövő idejű formájával (pl.: *nesīsim!* - vigyük!). A harmadik személyű alakokhoz járul még a *lai* (hadd) szócska is (pl.: *lai nes!* - (hadd) vigyék!).
- A többes szám második személyű alakot az egyes szám második személyű alakból képezzük az *-iet* - visszaható igék esetében az *-ieties* - rag hozzásadásával (pl.: *brauciet!* - utazzatok!, *priecājieties!* - örüljetek!).
- A feltételes módnak két változata van egyszerű és összetett. Az egyszerű alakot a főnévi igenév tövéből képezzük a *-tu* - visszaható igék esetében a *-tos* - szuffixum hozzáadásával, pl.: *brauktu* - utaznék, *mācītos* - tanulnék.
- Az összetett alakot a *būt* ige feltételes módú alakjából és a főige melléknévi igenevéből képezzük, pl.: *es būtu braucis* - elutaztam volna. A feltételes módhoz gyakran járul a *kaut* (bár, bárcsak) szócska is (pl.: *kaut viņš ātrāk atnāktu* - bárcsak mielőbb jönne).
- A kötelező mód alapalakját az ige jelen idejű harmadik személyű alakjából a *jā-* prefixummal képzik (pl.: *man jāiet* - mennem kell), kivétel a *jābūt*. Ehhez járul még a cselekvő személye datívuszban, illetve a létige megfelelő idejű alakja, mely jelen időben elhagyható (pl.: *man bija jāiet* - mennem kellett, *man būšu jāiet* - (majd) mennem kell).
- A referatív mód a függő beszédhez hasonlatos, ezen igenemre jellemző az igék *-ot* - illetve visszahatók esetében az *-oties* - végződés. Egyszerű alakját a megfelelő idejű igealakból képezzük, pl.: *māte teica, ka es jau labi las**ot*** - anya azt mondta, hogy már jól olvasok; *man runā, ka viņa drīz precēš**oties*** - azt mondják nekem, hogy hamarosan férjhez megy.
- A referatív mód összetett alakjait a létige referatív módú alakjával képezzük *esmu* - *es**ot*** / *būš**ot*** illetve a főige múlt idejű melléknévi igenevéből.

- A szenvedő igenem leggyakrabban tárgyas igékkel fordul elő, melyet a *būt*, *tikt* (válni vmivé) segédigékkel képeznek.
- A szenvedő igealak lehet múlt, jelen és jövő idejű is, pl.: ***tiek celta*** *jauna skola* - új iskola épül, *skola* ***bija uzcelta*** *jau pagājušajā gadā* - az iskola már tavaly felépült, *nākošgad* ***tiks celta*** *vēl viena skola* - jövőre még egy iskola fog felépülni.

Számok

- A számneveket is egyeztetni kell nemben az őt követő főnévvel, az alábbi táblázat mutatja a tőszámneveket egytől tízig:

	Hímnemű alak	Nőnemű alak
1	viens	viena
2	divi	divas
3	trīs	
4	četri	četras
5	pieci	piecas
6	seši	sešas
7	septiņi	septiņas
8	astoņi	astoņas
9	deviņi	deviņas
10	desmit	

- A tíz *desmit*, száz *simt* és ezer *tūkstoš* számnevek nem ragozhatóak, de van ragozható alakjuk is amit csak hímnemben használunk, ezek a következők: *desmits*, *simts* és *tūkstotis*.
- Az összetett számnevek esetében mindig csak az utolsó, az egyeseket jelentő elemet kell ragozni, amit egyeztetni kell nemben és esetben az őt követő főnévvel (pl.: *piecdesmit viens gads* - 51 év, simts divdesmit viena diena - 121 nap).
- A számneveket hímnemben az 1. ragozás szerint, nőnemben a 4. ragozás szerint ragozzuk.
- A *trīs* (három) számnévnek külön ragozás van, eltérő esetragokkal, ugyanakkor viselkedhet ragozatlan számnévként is. Ragozását az alábbi táblázatban foglaljuk össze:

	Hímnemű alak	Nőnemű alak
Nominatīvs	trīs	trīs
Genitīvs	triju (trīs)	triju (trīs)
Datīvs	trim (trijiem, trīs)	trim (trijām, trīs)
Akuzatīvs	trīs	trīs
Lokatīvs	trijos (trīs)	trijās (trīs)

- A sorszámnevek hímnemben: *-ais*, nőnemben: *-ā* végződést kapnak, ragozásuk megegyezik a határozott melléknevek ragozásával.
- A sorszámnevek első két tagját más tőből képezzük, mint a többit, a sorszámneveket 1-10 az alábbi táblázatban foglaljuk össze:

	Hímnemű alak	**Nőnemű alak**
1.	pirmais	pirmā
2.	otrais	otrā
3.	trešais	trešā
4.	ceturtais	ceturtā
5.	piektais	piektā
6.	sestais	sestā
7.	septītais	septītā
8.	astotais	astotā
9	devītais	devītā
10	desmitais	desmitā

Határozószók

- Határozószavakat több szófajból is képezhetünk, ezek módjait az alábbiakban foglaljuk össze.
- Néhány határozószó eredetét nehéz megállapítani, ezeket hívjuk elsődleges határozószóknak, pl.: *te* - itt, *tur* - ott, *jau* - már, *tad* - mikor, stb.
- Határozószavak képzése főnevekből, pl.: *gods* (becsület) - *god**am*** (becsületesen), *kājas* (lábak) - *kāj**ām*** (gyalogosan), stb.
- Határozószavak képzése melléknevekből legtöbbször *-i* képzővel történik végződést teszünk (pl.: *labs* - jó -→ *lab**i*** - jól, *skaists* - szép -→ *skaist**i*** - szépen) de ehelyett gyakran használatos a *-ām* képző is (pl.: *lēns* - lassú -→ *lēn**i*** vagy. *lēn**ām***). Illetve sok melléknévből az *-i* helyett az *-u* képzővel képzünk határozószót (pl.: *vēls* - késő, *vēl**u*** - későn).
- Igékből: *peldēt* - úszni -→ *peld**us***, *rāpot* - mászva -→ *rāp**us*** - mászva, stb.
- Számnevekből: *divi* (kettő) - *div**atā*** (ketten), *trīs* (három) - *tris**ajā*** (hárman), stb.

Birtokos szerkezet kifejezése

- A birtoklást a magyar nyelvhez hasonlóan a **nekem van valamim** szerkezettel fejezik ki, szemben az ólettel, ahol még megvolt a birtoklást kifejező ige (*Es turu...* - Én birtoklok...) csakúgy, mint más indoeurópai nyelveknél.
- A birtoklást kifejező *nekem van* szerkezetet az alábbi táblázatban foglaljuk össze:

	Egyes szám	**Többes szám**
1. személy	Man ir	Mums ir
2. személy	Tev ir	Jums ir
3. személy	Viņam/Viņai ir	Viņiem/Viņām ir

Elöljárószók

- A lett nyelvben az eseteken kívül a különböző viszonyok kifejezésére széles körben használnak elöljárószókat is.
- Az elöljárószók egyes számban birtokos vagy tárgyesettel állnak, csak egy kötőszó (*līdz* - *-ig*) áll egyes számban részes esettel.

- Az elöljárószók többes számban mindig részes esetet vonzanak, kivétel a *dēļ (miatt)*, *labad (-ért)* és a *pēc (után)* amelyek többes számban birtokos esettel állnak. Bár a *dēļ* és a *labad* hagyományosan elöljárószók, mondatbeli helyzetük alapján sokkal inkább névutónak számítanak.
- Egyes szám birtokos esettel állnak a következő elöljárószók: *aiz* - mögött, *bez* - nélkül, *dēļ* - miatt, *kopš* - óta, *labad* - ért, *no* tól/től, *pēc* - után, *pie* - nál/nél/hoz/hez, *pirms*/*priekš* - előtt, *uz* - on/en/ön, *virs* - fölött, *zem* - alatt
- Egyes szám tárgyesettel állnak a következő elöljárószók: *ap* - körül, *ar* - val/vel, *caur* - át/keresztül, *gar* - mellett/mentén, *pa* -n(vmin rajta keresztül), *par* - ról/ről/ként, *pār* - át/felett, *pret* - szemben, *starp* - között, *uz* - ba/be/ra/re
- Egyes szám részes esettel áll a *līdz* -ig elöljárószó.

Példák

- Sveiks! - Helló!
- Labrīt! - Jó reggelt!
- Labdien! - Jó napot! (általános köszönés, bármikor használatjuk)
- Labvakar! - Jó estét!
- Jā./Nē. - Igen./Nem.
- Lūdzu. - Kérem.
- Paldies. - Köszönöm.
- Atvainojiet. - Bocsánat/Elnézést.
- Ļoti patīkami. - Örvendek a találkozásnak.
- Visu labu! - Minden jót!
- Uz drīzu tikšanos! / Uz redzēšanos! - Viszlát!
- Vai Jūs runājat angliski/vāciski/krieviski? - Beszél Ön angolul/németül/oroszul?
- Es nerunāju latviski. - Nem beszélek lettül.
- Es nesaprotu. - Nem értem.
- Cik tas maksā? - Mennyibe kerül?
- lēts/dārgs - olcsó/drága
- atvērts/aizvērts - nyitva/zárva
- Kur ir slimnīca/policija/viesnīca/stacija/lidosta? - Hol van a kórház/rendőrség/hotel/állomás/repülőtér?
- pārtikas veikals - élelmiszerbolt
- valutas maiņa - pénzváltó
- benzīna uzpildes stacija - benzinkút
- mehāniķis - szerelő

Jegyzetek

Források

- Nītiņa, Daina. *Könyv a lett nyelvről*. Szombathely: Savariae (1998). ISBN 963-9017-34-5
- Fodor, István. *A világ nyelvei*. Budapest: Akadémiai Kiadó (2000). ISBN 963-05-7597-3
- Moseley, Christpoher. *Colloquial Latvian*. London: Routledge (1996). ISBN 0-415-11797-6

- Bartholomew, Terēze Svilane. *Teach Yourself Latvian*. London: McGraw-Hill (2009). ISBN 978-0-07-147831-1
- Bojtár Endre: *Bevezetés a baltisztikába* (http://www.tankonyvtar.hu/irodalomtudomany/bevezetes-baltisztikaba-080904-99). Osiris Kiadó, 1997
- Lett nyelvtan (http://valoda.ailab.lv/latval/vispareji/)
- Learning latvian online (https://web.archive.org/web/20100610064039/http://www.codefusion.com/latvianasp/latonline.asp)

További információk

Lett nyelv tanulásához kezdeti segítség található a http://www.goethe-verlag.com/book2/HU/ oldalon. Itt letölthető hangzó anyag is található.

- ↑ **Bojtár:** Bojtár Endre: Bevezetés a baltisztikába. (http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/bevezetes-baltisztikaba/adatok.html) www.tankonyvtar.hu. Osiris (1997) (Hozzáférés: 2016. dec. 14.) (pdf)

Kapcsolódó szócikkek